

No:15

2/2007
6. VSK.
18.6.2007

AGON
POHJOINEN FILOSOFIYHDISTYS RY.
NORDLIGA FILOSOFISÄLLSKAPET RF.
NORTHERN PHILOSOPHERS

A

G

O

N

AKS:N TIELLÄ: SOTIA JA VEDENPAISUMUKSIA RAINER SALOSENSAARI **4**
WITTGENSTEIN JA SUBSTANSSEJA HALVEKSIVA "DEMOKRATUURI" JYRKI TAMMINEN **6**
"EVIGT LIV" OLA BYFÄLT **8**
REETORIN KUULUSTELU TENTISSÄ MARKKU SILÉN **12**
TIETO ON IHMISESSÄ LENA SALMI **14**

Päätoimittaja
Niilo Nikkonen
Toimituksen osoite:
Kittiläntie 4690
97310 PATOKOSKI

AGON 15 toimituskunta:
Niilo Nikkonen
Mika Luoma-aho
Seppo I Sotasaari

Taitto:
Niilo Nikkonen

Kuvat:
NN-arkisto, ellei toisin mainita

AGON numero 15
6. vuosikerta
Ilmestyy neljä kertaa vuodessa.
Kustantaja:
AGON Pohjoinen filosofi-
yhdistys ry.

Paino:
Lapin yliopistopaino
ROVANIEMI

AGON Pohjoinen filosofiyhdistys
Lapin yliopisto
PL 122
ROVANIEMI
Puheenjohtaja:
Mika Luoma-aho
filosofiyhdistys.agon@gmail.com
Sihteeri:
Katja Arstio
Katja.Arstio@ulapland.fi
Rahastonhoitaja/jäsenrekisteri:
Niilo Nikkonen
niilo.nikkonen@nic.fi

AGON on saanut alkunsa
vuonna 2001 Lapin yliopistossa
filosofiaa opiskeleiden viisauden
rakastajien yhteenliittymänä.
AGONin tarkoitus on edistää
filosofian harrastusta pohjoisessa
ja saada filosofia tutkintoaineeksi
Lapin yliopistossa.

JÄSENMAKSUT 2007
Jäsenmaksu 15,- euroa
Opiskelijat, työttömät ja muut
vähävaraiset 10,- euroa
Kannatusjäsenyys 15,- euroa

Vuosikerta yhteisöille 30,- euroa

AGON Pohjoinen filosofiyhdistys
Pohjolan Osuuspankki (POP)
564050-23533
Ulkomailta maksettaessa:
F10756405020003533

Jäsenhakemuksen voi jättää pu-
heenjohtajalle sähköpostilla.
filosofiyhdistys.agon@gmail.com
tai: agon@ulapland.fi

Osoitteenmuutokset jäsenrekiste-
rin pitäjälle.

<http://www.ulapland.fi/home/agon>
<http://www.filosofiaperennis.org>
<http://www.filosofianopiskelijat.org>

PUHEENJOHTAJAN PALSTA

Mika Luoma-aho

Asioiden hoitamisesta

Aina silloin tällöin, työelämässä ja muualla arjessa, eteesi tulee asioita, jotka sinun pitäisi hoitaa. Hoitaminen voi olla mitä tahansa, mitä sinulta pyydetään tai odotetaan, mitä sinun pitäisi tehdä. Viedä roskat, pohtia valtionhallinnon tuottavuusohjelman vaikutuksia, &c.

Asioiden hoitamisessa yksi hyvä strategia on se, että odottaa asioiden hoituvan itsestään. Aika on hyvä hoitaja. Sen kuluessa asiat hoituvat usein ilman, että kukaan hoitaa niitä. Tämä on aivan ihmeellinen juttu.

Joskus joku muu ymmärtää ottaa asiat hoitaakseen. Joillakin ihmisillä on niin hyvä kansalaiskunto, että he hoitavat asiat puolestasi, eivätkä aina edes käytä sitä sinua vastaan. Maan suolaa ovat tällaiset ihmiset.

Joskus jotkin asiat ovat kuitenkin niin kertakaikkisen sitkeitä, että niihin pitää tarttua, ryhtyä hoitamaan niitä. Asioiden hoitamisessa on kahdenlaista traditiota. Yhtäältä voi ottaa mallia siitä, kuinka vastaavia asioita on aikaisemmin hoidettu ja yrittää tehdä samalla tavalla. Tämä strategia kunnioittaa perinteitä ja viestii johdonmukaisuuden hyvettä. Samalla se on myös konservatismia, kyvyttömyyttä ja/tai haluttomuutta ajatella omilla aivoilla.

Toisen tradition edustajat eivät muistele menneitä vaan hoitavat asiat siinä ajassa ja paikassa, mistä ne hoidettavaksi tulevat. Tämä strategia suosii rationaalista toimijaa: asiat hoidetaan järkevasti. Järjen käyttö on tietenkin aina sallittua, mutta ihmiset tuntuvat käyttävän sitä melko epätasaisesti, tai sitten ratioita on monenlaisia. Lisäksi järjen käyttäjät altistavat itsensä kokemuksen säälimättömälle kritiikille.

Onkin viisasta valita omaan strategiaansa parhaat puolet molemmista edellä mainituista. Tästä tosin seuraa helposti se, että pienetkin asiat komplisoituvat lähes mahdottomiksi hoitaa. Tämä ei kuitenkaan näin lomien alla ole mikään ongelma.

Kuva: Lapin yliopisto

Koivunen vai Venninen, eli idoleita tarvitaan

Elämässä tarvitaan idoleita. Jotkut idolit valikoituvat sellaisiksi järjestetyissä tilaisuuksissa kuten **Ari Koivunen** (s.1984). Koivunen edustaa eräänlaista urbaania selviytymistarinaa. Hän on kuin kuka tahansa nuori ihminen, jolla on ollut vastoinkäymisiä elämässään. Ari Koivunen on siten idoli myös siinä, miten voitetaan vastuksia. Haastattelussa Koivunen on esiintynyt luonnollisena, jalat maassa. Tosin hänen koetteleva huumorinsa aiheutti suuria lööppejä. Mutta ehkä juuri median rakentama musta/valko-asetelu nosti hänen suosiotaan ja nyt, viikko hänen ensilevynsä ilmestymisestä, on jo platinaraja rikki. Idol's kilpailua on arvosteltu monesti sen 'raakuudesta' nuoria ihmisiä kohtaan. Tietty häikäilemättömyys ja härskiys on nyt 'in', se myy - ja todistaa samalla pahasta olost. Ari Koivunen ei antanut häiritä itseään provokaatioilla, vaan säilytti tyyneytensä paineessa sekä osoitti myös solidaarisuutta kilpakumppaneitaan kohtaan - siinä hän on idoli parhaimmillaan.

Jotkut kasvavat omin avuin idolin mittoihin, mutta jäävät tuntemattomuuteen. Tuntemattomuudessa on ollut **Johan Venninen** (s.1909), joka asuu edelleen yksin Dragsfjärdin (tai Västanfjärdin) kunnassa lounaisrannikolla. Ei yksinasuvassa vanhuksessa sinänsä vielä niin valtavaa ihmettä olisi, mutta mies on ollut umpisokea viimeiset kuusikymmentä (60) vuotta. Vennisen harrastuksiin kuuluu mm. puutarhanhoito, kallion louhinta ja kalastus. Kiinalaiset viisaat ovat aikanaan määritelleet puutarhanhoidon pitkän iän ja onnellisuuden lähteeksi. Britit puolestaan vannovat kalastuksen autuaaksi tekevään voimaan. Harmaan kallion läpi meneminen lienee puhtaasti suomalainen onnellisuuden muoto. Esimerkillisintä Vennisen elämässä on hänen myönteinen suhteensa tapahtuneeseen. Hän ei syyttele eikä syyllistä ketään, vaan ottaa lempeällä tyyneydellä vastaan sen mitä elämässä vastaan on tullakseen. **Matti Kaukisen** dokumentit vuosilta 1997 ja 1998 (YLEn Elävä arkisto <http://www.yle.fi/elavaarkisto/?s=s&g=1&ag=7&t=&a=3529>) kertovat Johan Vennisen tarinaa todella pysäyttävästi. Vennisen elämä sellaisenaan on vaikuttavaa filosofiaa - ei siis filosofointia tms., vaan puhdasta elämisen filosofiaa!

Vastauksena otsikkoon on tietysti, että molempia tarvitaan. Hyvää kesää!

AJANKOHTAISTA

Kuluneen lukuvuoden ansioituneimman filosofian proseminarityön palkinnon jakavat tällä kertaa

Matti Luokkanen ja Jukka Kokkonen.

Dosentti **Kari Väyrynen** perustelee kumpaakin työtä sanoin: "Molemmissa oli 'harvinaisen kypsää tutkijanotetta' proseminaritasoon nähden. Aiheet oli omaperäisesti valittuja ja vaikeita, silti niitä onnistuttiin analysoimaan selkeästi ja kriittisesti."

Proseminarityöt tullaan julkaisemaan syksyn AGONissa.

Kunniakirjat ja kirjapalkinnot luovutetaan myöhemmin.

KIRJAESITTELY

Niilo Nikkonen

Aapo Roseliuksen tutkimus on rankkaa luettavaa rankasta ajasta. Roseliuksen tutkimus on syntynyt kansallisarkiston Sotasurmaprojektin (www.narc.fi) tuotteena, kuten muutama muukin tutkimus. Roseliukselta on odotettavissa myös väitöskirja. Teloittajien jäljillä selvittää varsinaisten teloitusten suorittajien statusta. Hän toteaa tutkimuksessaan mm., että tarinat hulluista lahtareista olivat tarkoituksen mukaisia sisällissodan jälkeen myös voittajalle. Mielenvikaisilla ja kiihkoisilla tappajilla voitiin selittää suuria uhrimääriä ja samalla valkaista tavallisten joukkojen, talonpoikaisarmeijan, maine. Kuitenkin tutkimus osoittaa, että teloituksia olivat suorittamassa aivan tavalliset rivimiehet. Näitä tutkimuksia olisi kaivattu jo kauan sitten, mutta vasta nyt taitaa aika olla kypsä kiihottomalle tutkimukselle. (Vieläkin tosin näkee kovin kiihkoisia ja punavalkoisia kirjoituksia lehtien netti-foorumilla.) Jonkinlainen totuuskomissio olisi ollut tarpeen tässäkin maassa kuten Etelä-Afrikassa.

Historian tutkiminen on filosofille tärkeää ja mitä salatumpaa ja mitä kaunistellumpaa se on, sitä kärkkäämmiin siihen on paneuduttava.

Aapo Roselius

Teloittajien jäljillä

Tammo, Helsinki 2007, 335s.

ISBN 978-951-31-3841-7

AKS:N TIELLÄ: SOTIA JA VEDENPAISUMUKSIA

Rainer Salosensaari

Kosmopoliitti ja humanisti Olavi Paavolainen osallistui jatkosodan aikana vuonna 1943 Suomen kulttuurirahaston ensimmäisille kulttuuripoliittisille päiville. Järjestäjänä oli L. A. Puntila, pääministeri Risto Rydin poliittinen sihteeri.

Paavolainen kertoo miten puheessa toisensa jälkeen toistui Snellman, Snellman, Snellman. (Paavolainen 2006, 453.) Paavolainen palveli sodan aikana TK-miehenä ja päämajan tiedotuspäällikönä. Kulttuuripäiville asepuvussa osallistunut Paavolainen ihmetteli sitä, että koolle kerääntynyt vanhoillinen seurakunta oli päättänyt unohtaa että maailmassa vallitsee sota ja nuoret miehet ovat rintamalla. "Suomalaisen kulttuurin valiot istuvat yhdessä, eivätkä mainitse maailmanhädästä mitään..."

Kun Hitlerin sotaonnen käännyttyä myös Suur-Suomi-projektin loppu alkoi näyttää todennäköiseltä, Paavolainen alkoi etsiä syyllisiä ja nimesi suurimman vastuun kantajaksi Akateemisen Karjala-Seuran.

Akateeminen Karjala-Seuran aatteellisia juuria olivat fennomania (ns. itäruotsalaisuutta oli vastustettava suomalaisuudella) sekä ryssänviha (ryssästä saa puhua vain hammasta purren). Itä-Karjalan ja Inkerin lisäksi AKS kantoi huolta myös Länsi-Pohjan ja Ruijan suomalaisvähemmistöjen asemasta.

Snellmanin ajatuksia ovat hyväksi käyttäneet aika monet poliittiset ja aatteelliset virtaukset alkaen fennomaaneista reaaliolitiikan kannattajiin. Jossain vaiheessa poliittinen vasemmisto yritti temmata Snellmanin itselleen. AKS poimi, kuten muutkin aatteelliset liikkeet, Snellmanin ajatuksista itselleen sopivimmat ja tulkitsi niitä omalla tavallaan. Snellman sopi tietenkin hyvin kansallismielisten aatteiden taustaksi, erityisesti siksi, että Snellman ei ollut kehittänyt mitään kansainvälisen politiikan ohjelmaa. Manninen toteaa tyrmäävän yksiselitteisesti: "On myönnettävä, että Snellmanin kehittäminen eettisestä maailmanjärjestyksestä jäi torsoksi." (Manninen 2006, 118).

Snellmanin peruskehikko oli perhe, yhteiskunta ja valtio. Tähän kehikkoon kansainvälisyys tai maailmankansalaisuus ei sovi kovin hyvin. Kosmopoliittinen intressi ei Snellmanin mukaan voinut johtaa toimintaan, koska kukaan ei voi tietää mikä on ihmiskunnan etu. Siksi kansainvälisyys jäi usein vain sanahelinäksi. Toki suomalaiset voivat antaa ihmiskunnan kehitykseen oman panoksensa, mutta tämä tapahtui kansalaisyhteiskunnan ja kansallisvaltion kautta. Ylipäätään Snellmanin maailmanjärjestys rakentui itsenäisten valtioiden varaan.

Suur-Suomesta haaveilun perustelut löytyivät tuon ajan geopolittisistä käsityksistä Suomen-maan luonnollisista rajoista, jotka idässä muodostuivat maantieteellisistä Fennoskandian rajoista. AKS hahmotteli keräävänsä

Suur-Suomen rajojen sisälle suurimman osan suomensukuista heimoista. Itä-Karjalan arvoa lisäsi tietenkin senaikainen käsitys alueesta Kalevan synnyinseutuna. Inkeri olisi luterilaisena ja suomenkielisenä kuulunut itseoikeutettuna Suur-Suomen alueeseen, mutta oli yksi merkittävä reaaliolittinen este: miljoonakaupunki Pietari/Leningrad.

AKS:n emotionaalinen lataus puolestaan kasvoi venäläisvastaisuudesta. Jääkäriaktivisti ja konspiraattori Elmo E. Kaila allekirjoitti kirjoittamansa kirjeet "veljesi ryssänvihassa". AKS:n retoriikka on muutenkin huomionarvoista, tunnuslauseita olivat mm. "pirua ja ryssää vastaan" sekä "pirua ja ruotsalaisuutta vastaan". Liekö sitten taistelu "pirua" vastaan vai mikä kerännyt erityisesti teologian ylioppilaita sekä eri herätysliikkeisiin kuuluneita (erityisesti heränneitä) seuran jäseniksi. Sinänsä mielenkiintoista on se, että vaikka AKS oli julkisesti sitoutunut luterilaiseen uskontoon, sloganeissa Jumala on aika pienessä roolissa, enemmän näyttää olevan piru esillä.

Kaila edusti ryssänvihaa ääriäitään myös politiikassa. Mannerheimin valmistautuessa kesällä 1919 hyökkäämään Suomesta käsin Pietariin tukeakseen valkoisten kenraalien Judenitsin ja Koltašakin sotaa, Kaila suhtautui Mannerheimin sotaretkeen penseästi, koska valloituksen jälkeen Pietari olisi luovutettu valkoisille venäläisille kenraaleille. Leningrad/Pietarille Elmo Kailalla oli paljon parempi vaihtoehto, koko kaupunki oli tuhottava upottamalla se veden alle.

Kun Hitlerin Saksan vanavedessä kesällä 1941 Suomi hyökkäsi Neuvostoliittoon, Akateemisen Karjala-Seuran ideologian toteuttamisen hetki oli käsillä. AKS oli valmis suureen tehtävään, olivathan sen jäsenet johtajiansa johdolla lähes parin vuosikymmenen ajan suorastaan huutaaneet taivaasta itselleen uusia tehtäviä ja ankaria velvollisuuksia. Harva suomalainen nuorisoliike on päässyt samalla tavalla toteuttamaan unelmiaan ja suuria suunnitelmiaan käytännössä.

Jatkosodan alussa ei pelkästään AKS, vaan myös suomalainen poliittinen eliitti ja Mannerheim odottivat Hitlerin suunnitelman onnistumista, Leningrad olisi tuhottu, hengissä säilyneet venäläiset olisi ajettu itään ja tilalle olisi perustettu jonkinlainen vapaakaupunki. Suomalaiset olisivat saaneet onnistuneesta ryöstöretkestä oman osansa, näin ainakin yleisesti uskallettiin toivoa.

AKS:n aktiivien ja Suur-Suomesta haaveilevien pettymykseksi Neuvostoaika oli jo kantanut karvasta hedelmää, Karjala, Aunus ja Viena eivät olleetkaan halukkaita suomalaistumaan. Yli-innokkaiden sotilaspappien luterilainen työ ortodoksien parissa ei suomalaisuutta edistänyt. Olavi Paavolainen suorastaan pilkkasi AKS:n pappisjäseniä, jotka jatkosodassa armeijan kintereille riensivät Itä-Karjalaan ja pyrkivät tekemään käännytystyötä.

Omien sanojensa mukaan Paavolainen "kumarsi ihmistä". Kumarrus ihmiselle tarkoittaa sitäkin, että Tulenkantajien henkinen johtaja ei tunnustanut Jumalaa. Paavolainen näyttää ymmärtäneen myös perustarpeiden hierarkian, sillä rintamalta lomalle päässeet "pojat" tarvitsivat hänen mielestään ennen muuta viinaa ja naisia, vieläpä tässä järjestyksessä.

Uskonnollisten ilmiöiden suhteen Paavolainen osoitti jopa hämmästyttävää tarkkanäköisyyttä. Tutustuttuaan vuonna 1936 pitkällä vierailulla Natsi-Saksaan hän lausui kansallissosialismin olevan ensimmäinen Euroopassa syntynyt uskonto. Mielenkiintoinen on myös Paavolaisen toinen huomio, hänen mielestään kristinuskon pahin haastaja on uuspakanallinen natsismi, eikä suinkaan bolsevismi.

Kosmopoliitti Paavolainen matkusteli paljon muuallakin kuin vain kolmannen valtakunnan vieraana, hän mm. teki juuri ennen talvisotaa harvinaisen vierailumatkan Neuvostoliittoon, mutta sodan syttymisen vuoksi ei koskaan julkaissut matkapäiväkirjojaan. "Synkkä yksinpuhe" -kirjan yksi keskeinen teema on nurkkakuntaisuuden vastustaminen, Paavolainen piirtää pilkun tarkan kuvan, miten sotaherrat ja sodan aikaiset viranomaiset estivät kaikki muut kansainväliset kuin saksalaiset tuulahdukset, jopa uskonnolliset, kulttuurisista tai poliittisista puhumattakaan. Paavolainen oli näkijä, mutta mikään systemaattinen ajattelija tai poliittinen teoreetikko hän ei ollut. Jää miettimään oliko Paavolaisen kosmopoliittisuus muuta kuin Snellmanin tarkoittamaa tyhjää sanahelinää.

Luettiin AKS:n parissa toki muutakin kuin Snellmania ja Raamattua. Monet nuoret intellektuellit kuuluivat ainakin jossakin vaiheessa seuraan, kuten esim. Martti Haavio, Urho Kekkonen ja AKS:n hovirunoilijana pidetty Matti Kuusi. Matti Kuusi kertoo muistelmissaan itse luke-neensa mm. Spengleriä. (Kuusi 1985, 190.)

Oswald Spenglerin kirja länsimaiden perikadosta oli tietenkin sopivaa luettavaa. Spenglerin ajatuksista AKS:n ajattelijat oppimivat pontta näkemyksilleen siitä, että Suomi, johon olisi liitetty Itä-Karjala, Aunus ja Muurmanni, nousisi Pohjolan johtavaksi valtioksi. Suur-Suomi edustaisi uutta pohjoista kulttuuria rappeutuvien eurooppalaisten valtioiden ja näiden edustamien sivilisaation rinnalla.

Yksi keskeinen ristiriita tekee Spenglerin erityisen kiintoisaksi AKS:n aatemaailman taustahahmoksi, nimitäin suhtautuminen venäläiseen kulttuuriin. Spenglerin mukaan seuraava korkeakulttuuri syntyy uudistuvasta kristinuskosta nimenomaan Venäjällä. Tähän sopii huonosti AKS:n aktiivien ajatukset kokonaisten venäläisten kaupunkien hävittämisestä tai upottamisesta veden alle.

Ukko-Snellman olisi varmaan kääntynyt haudassa, jos olisi tiennyt mihin kaikkeen riekkumiseen hänen nimeään ja ajatuksiaan oikein käytetään. Mutta mitä tapahtuikaan kertomuksemme muille suomalaisille päähenkilöille.

Marski ratsastelee ja patsastelee edelleen, nyttemmin hieman nykytaiteen varjossa. Mannerheim olisi varmaan tyytyväinen, jos tietäisi että Pietari on tätä nykyä venäläisten valkoisten kenraalien hallinnassa. Karskisti sanottuna, ei siinä marskin sotaretkeä tarvittu, vaan aikaa ja kärsivällisyyttä.

L.A. Puntilasta ja Matti Kuusesta tuli Helsingin yliopiston professoreita, kuten useista muistakin AKS:n veljistä. Tosin moni AKS:n jäsen (lähes 400 eli suurin piirtein 10 % koko AKS:n jäsenmäärästä) maksoi Suur-Suomi -projektista ellei nyt aivan täyttä, niin kuitenkin kovan hinnan kaatumalla sodassa, mutta sodasta hengissä palaneet tekivät usein näyttävän karriäärin professoreina, pääjohtajina, piispoina ja ministereinä. Unelmat Suur-Suomesta eivät toteutuneet, mutta henkilökohtaista urakehitystä se ei haitannut. Siinä mielessä viralliset sotasylliset presidentti Rytin johdolla olivat sijaiskärsijöitä. Suur-Suomen ideologian luojia ja toimeenpanijoita ei syytettyjen penkille raahattu.

Konspiraattori Elmo Kailakin loukkaantui vaikeasti, ei kylläkään rintamalla, vaan vaarattomassa lentonäytöksessä, jossa lentokoneen potkuri iski häntä päähän. Toivuttuaan syvästä tajuttomuustilasta Kaila oli kokenut uskonnollisen herätyksen. Aika pian näytti venäläisvihaakin ainakin osittain lieentyvän. Näkyvänä merkinä voidaan pitää sitä, että Kaila ei enää lopettanut kirjoitetaan allekirjoitukseen "veljesi ryssänvihassa", ryssänviha sai jäädä pois, siitä lähtien Kailakin oli pelkkä veli. Voisimmeko jopa arvailla, että Kaila ei enää panisi pahakseen jos tietäisi, että Pietari on edelleen elinvoimainen suurkaupunki Suomen rajan tuntumassa? Spenglerin tulkinnan mukaan uuden venäläisen kulttuurin olennainen piirre olisi yksilöllisyyden häivyttäminen ja kaikkien sulautuminen yhteiseen veljesmaailmaan muita palvelen. Kailakin voisi olla veli veljien joukossa.

Kuriositeettina voisi todeta, että ehkä hieman yllättäen Elmo Kaila ei olekaan pelkkää historiaa, vaan hänen konspiraattorihenkensä elää edelleen. Johan Bäckmanin mukaan (Saatana saapuu Helsinkiin) uusi Kailan kaltainen ryssävihaan aktivisti on vihreiden Heidi Hautala, joka omaa poliittista uraansa edistääkseen käyttää häikäilemättä hyväkseen suomalaisten syvää alitajuista ryssäfobiaa.

Olavi Paavolainen puolestaan joutui sodan jälkeen kykyihinsä nähden vaatimattomaan tehtävään Yleisradi- on radioteatteriin. Paavolainen oli esteetikko, joka ei halunnut uskontojen tai ismien kainalosauvoja. Esteetikkoja ja ihmisyyteen sitoutuneita humanisteja ei ole aina osattu arvostaa, vaan heitä on usein pidetty hapuilijoina, koska he eivät ole sitoutuneet mihinkään yksittäiseen tarkkarajaiseen ideologiaan. Varsinkin Suomessa kaikki on haluttu lokeroita ja lokeroitujen on toivottu pysyvän koloissaan. Paavolaista onkin pidetty jonkinlaisena tuuliviirinä. Professori Osmo Jussila on esittänyt arvauksen, että Kolmannen valtakunnan Euroopassa Olavi Paavolainen olisi kääntynyt lopullisesti kansallissosialistiksi. (Jussila 2006, 19.)

WITTGENSTEIN JA SUBSTANSSEJA HALVEKSIVA "DEMOKRATUURI"

Jyrki Tamminen

On yltiöpäinen yritys yhdistää Ludwig Wittgensteinin kielifilosofisia näkemyksiä meneillään olevaan vallansiirtoon demokraattisilta toimijoilta ns. infokratiale. Vallanvaihto nivoutuu kuitenkin hämmentävän hyvin Wittgensteinin apokalyptisiin näkyihin demokratian selvitystilasta. Kouriintuntuvasti muutos kiteytyy uuden informaatioteknologian liepeilleen jättämään ammottavaan sisältöaukkoon.

Ludwig Wittgensteinia on luonnehdittu 20. vuosisadan uudeksi messiaaksi, hivenen samaan tapaan kuin esimerkiksi kalvinistit petasivat itsestään selvän taivasosuuden kristinuskosta aikanaan vielä tietämättömälle Sokrateelle.

Wittgenstein on kuuluisa ajatuksestaan, jonka mukaan "mistä ei voi puhua, siitä tulee vaieta". Kiteytystä on tullut yleisesti ottaen kaikenlaisen metafysiikan kritiikiksi. Wittgensteinin uran alkuaikojen ajatuksia tuntevalle paljastuu kuitenkin yllätyksenä, että kritiikin kärki kohdistuu moderniin tieteesuskoon. Ajatukselle löytyy merkille pantava jatko: "On todella jotakin, mitä ei voi ilmaista. Se ilmenee, se on mystistä."

Kritiikki kohdistuu ns. loogiseen positivismiin ja laajemmin koko analyttiseen filosofiaan, joka on ollut monet viime vuosikymmenet jatkuneen tieteellisen ja teknisen kehityksen aatteellinen pohja. Wittgenstein ei usko, että jonkinlainen perimmäinen totuus voitaisiin saavuttaa

matematiikan, formaalin logiikan tai eksaktien luonnontieteiden keinoin.

Wittgensteinin myöhäisajattelulle on ominaista etsiä keskeisiä merkitysyhteyksiä arkistakin arkisemmasta yleiskielestä. Suomen ja maailmankin johtaviin Wittgenstein-tutkijoihin kuuluva Georg Henrik von Wright kirjoittaa: "Kielen laajassa puutarhassa on siistejä maatilkkuja, joiden piirissä kielen käyttäjät pelaavat turmeltumattomia kielipelejä. Puutarha on osaksi kuitenkin metafysiisten rikkaruohojen peitossa, ja rikkaruohot peittävät nuo maatilkkut näkyvistä ja hämärtävät niiden rajoja ja sekoittavat kielen pelaajat kielipeleissään."

Euroopan historian menneinä vuosisatoina metafysiikkien ajattelua olivat ruokkineet suurena määränä uskonnollisen kulttuurin kielelliset rituaalit. Tämä oli kulttuuria, jossa sellaisilla termeillä kuin "Jumala", "synti", "armo", "tuomio" ja "lunastus" pelattavilla kielipeleillä oli vakiintunut jokapäiväinen käyttönsä. Samaa tapaan Wittgensteinin metafysiiseksi kutsumaa ajattelua leimaavat voittopuolisesti tieteellisen ja taloudellisen kulttuurin muovaamat kielelliset mallit.

Wittgenstein langettaa kielellisessä erittelyssään jyrkän tuomion sekä kaavoiksi kangistuneelle uskonnollisuudelle että ns. "eufemismeille", joihin läntistä yhteiskuntaa rakentavien toimijoiden kommunikaatio perus-

==>

AKS:n...

Kosmopoliitteja älykköjä Suomessa taitaa tätä nykyä olla riittämiin. Puhetta ja kirjoituksia riittää globalisaatiosta, Kiina-ilmiöstä, Venäjän tulevaisuudesta, EU:sta ja muista kansainvälisistä asioista. Ja hyvä niin, mutta ehkä pian voisi jopa olla tarvetta uudelle kansalliselle sivistysprojektille. Lähtökohdaksi voisi ottaa vaikka snellmanilaisen näkemyksen sivistyksen ja hyvinvoinnin yhteen kieltoutumisesta. Hyvinvointi on ainakin Suomessa jo alkanut muuttua osittain pahoinvoinniksi, johon kenties sivistyksen edistäminen toisi muutoksen.

Vielä emme aivan varmasti tiedä, mitkä alueet tai kaupungit joutuvat tulevaisuudessa veden alle. Pietarikin saattaa olla vaaravyöhykkeessä, samoin kuin monet muut suurkaupungit. Siitä vain voimme olla varmoja, että uudet vedenpaisumukset johtunevat ennen muuta ihmisen aiheuttamista ilmastonmuutoksista eivätkä niinkään sotilaallisista valloitusretkistä. Tosin ei olisi pahitteeksi, vaikka jälkimmäisiäkin vältettäisiin hinnalla millä hyvänsä.

Kirjallisuutta:

Ahti, Martti. Ryssänvihassa. Elmo Kaila 1888-1935. Porvoo-Helsinki-Juva: WSOY, 1999.

Bäckman, Johan. Saatana saapuu Helsinkiin. Anna Politkovskajan murha ja Suomi. Helsinki: Russia Advisory Group, 2007.

Eskelinen, Heikki. Me tahdoimme suureksi Suomeen. Akateemisen Karjala-Seuran historia I. Tausta, organisaatio, aatteet ja asema yhteiskunnassa 1922-1939. Helsinki: WSOY, 2004.

Jussila, Osmo. Suomen historia Suur-Suomessa. Julkaisussa: Entäs jos... Lisää vaihtoehtoja Suomen historiaa. Helsingissä: Ajatus kirjat, 2006. S. 18-32.

Kuusi, Matti. Ohituksia. Helsingissä: Otava, 1985. Kolmas painos.

tuu. Kirkasotsainen tietoisuus on näkemyksen mukaan samaa juurta luutuneen uskonnollisuuden kanssa.

Tietynasteisesta sosialismin ihailustaan huolimatta Wittgenstein oli kaikkea muuta kuin ateisti tai marxilainen: ”Uskonnollinen usko ja taikausko ovat tyystin erilaisia. Toinen saa alkunsa pelosta ja on eräänlaista vääriä tiedettä. Toinen on luottamusta. Uskonto on niin sanoakseni syvin rauhallinen merenpohja, joka pysyy tyvenenä, miten korkeina aallot pinnalla vellovatkin.” Tässä mielessä Wittgenstein on kahden 19. vuosisadan johtavan ajattelijan jalanjäljillä: Kierkegaardin ja Dostojevskin.

Mm. modernien zen-koulukuntien johtavat ajattelijat ovat hakeneet viime vuosina keskeisiä vaikutteita näiltä kolmelta eurooppalaiselta kirjoittajalta. Etenkin Wittgenstein oli ajattelussaan hyvin kokonaisvaltainen. Hän etsi yksinkertaista elämänmuotoa, tunsikin nimeltä jokaisen loikin norjalaisessa kalastajakylässä ja luopui suuresta perinnöstä, ”ettei kukaan olisi ystävä rahan tähden”. Sen enempää Wittgensteinia, Kierkegaardia kuin Dostojevskiaakaan ei ristiinnaulittu, koska rangaistusmuoto ei ole ollut enää ajankohtainen, mutta kaikkia saivat maksaa edistyksellisyydestään ennen kaikkea suurena yksinäisyytenä.

Wittgensteinkaan ei kuitenkaan löytänyt etsimäänsä ”toden maata”, koska sitä ei ole ainakaan tässä todellisuudessa. Ihmisajattelu on jo Kantin muotoilemien ajan ja paikan kategorioiden (inhimillisen havainnon muotojen) sitoma: ”Filosofit näkevät mielessään alinomia tieteen menetelmän ja heillä on vastustamaton kiusaus esittää kysymyksiä ja vastata niihin samalla tavoin kuin tieteesä. Tämä pyrkimys on metafysiikan todellinen lähde, ja se johtaa filosofin täydelliseen pimeyteen.” Tai kuten Suurinkvisiittori patistaa Kristusta Dostojevskin Karamazo-

vin veljeksissä: ”Älä tule takaisin, lakkaa vainoamasta meitä vapaudellasi!”

Wittgenstein kirjoitti vähän ennen kuolemaansa, että tiede ja teollisuus ovat pysyvintä nykyisessä maailmassa. Hän piti myös mahdollisena, että tieteen ja teknologian aikakausi merkitsee ihmiskunnan lopun alkua. Ihmiskunta on hänen mukaansa lankeamassa ansaan, kun se yrittää ohjata kulkuaan kohti tulevaisuutta tieteelliseen rationaalisuuteen luottaen.

Suuren ajattelijan kerrotaan todenneen, ettei kukaan (ihminen) ole koskaan ajatellut yhtään ajatusta, jota hän ei olisi ajatellut. Toisaalta hän pyrki näyttämään ajattelusaan ja tekemisissään esimerkkiä, joka voisi tarjota paranuksen tälle ajalle. Vain harva kuitenkaan uskaltaa väittää ymmärtäneensä Wittgensteinia todella syvällisesti tai löytäneensä jonkin selkeän tienviitan, jonka hän olisi jättänyt.

Emme tiedä, mitä Wittgenstein olisi ajatellut viime vuosikymmenillä alkaneesta sananvapauden huikeasta laajenemisesta internetin, sähköpostin ja langattoman viestinnän avulla. Suurimman osan tästä kehityksestä hän olisi todennäköisesti kuitannut olankohautuksella.

Merkittävintä informaatiotekniikan kehityksessä on joka tapauksessa se, kohtaavatko relevantit sisällöt kysynnän. Tällä haavaa tavoitteen toteutuminen esim. internetissä on vähintään kyseenalainen. Esim. uudenaikaisen viestinnän kärkimaassa Suomessa vasta ensimmäiset palveluntarjoajat ovat alkaneet ymmärtää verkosta vielä suurimmaksi osaksi puuttuvien sisältöjen merkityksen.

Vuorovaikutuksen elämän ja kuoleman kysymys on, että saavutetaan riittävästi tiedon syvyytasoja. Tämä on ehdoton edellytys koko ihmiskunnan kannalta sen oheksa, että interaktiivisuutta kyetään kehittämään vastamaan aidosti ihmisen ajatus- ja assosiaatorakenteita. Tämä on puolestaan ymmärrettävä siinä kriittisessä valossa, jonka keilan Wittgenstein heitti pimeyteen.

Tehtävän vaikeutta kuvaavat mm. yritykset rakentaa vuorovaikutteisia romaaneja (ja elokuvia). Teknologia ei ole vielä juuri ollut avuksi tarvehierarkian korkeimmille tasoille kuuluvan taiteen ”taivuttamisessa” uusmedian muottiin.

Aivan oma kysymyksensä on väitetty siirtyminen demokradiasta sen harvainvaltaiseen irvikuvaan, ”demokratuuriin”. Se on eräänlaista mediajohtajien meritokratiaa. Jo Platon esitti radikaalin ratkaisumallin ongelmaan: hallitsijoista pitäisi tulla filosofeja tai filosofeista hallitsijoita. Kysymys kuuluukin, mikä on mediajohtajien sivistyksen taso?

”Tapahtui eräässä teatterissa, että tuli tarttui kulissein. Ilveilijä astui näyttämölle ilmoittamaan siitä yleisölle. Kaikki uskoivat, että ilmoitus oli sukkeluus ja taputtivat käsiään. Ilveilijä toisti sanansa, ja yleisö oli yhä enemmän haltioissaan. Niin ajattelen maailman menevän perikatoonsa älykkäiden päiden riemuitessa ja uskoessa, että kyseessä on pelkkä sukkeluus.” (S.Kierkegaard)

Manninen, Juha. J.V. Snellmanin pulmallinen yhtenäisyysajatus. Julkaisussa: Vuosisata suomalaisuuden puolesta. Suomalaisuuden liitto 1906-2006. 2006. S. 97-132.

Paavolainen, Olavi. Kolmannen valtakunnan vieraina. Rapsodia. Helsingissä: Otava, 2003. (Teos ilmestyi ensimmäisen kerran 1936.)

Paavolainen, Olavi. Synkkä yksinpuhelu. Päiväkirjan lehtiä vuosilta 1941-1944. Helsingissä: Otava, 2006. (Teos ilmestyi ensimmäisen kerran 1946.)

Savolainen, Raimo. Sivistyksen voimalla. J. V. Snellman 200 vuotta. Helsinki: Edita, 2006.

”EVIGT LIV”

Ola Byfält

Evigt liv? En evighetsfråga med filosofiska, teologiska, sociologiska och psykologiska m.fl. dimensioner. En fråga jag i denna artikel fritt reflekterar över filosofiskt och teologiskt. Den är en gemensam nämnare som förenar tänkandets krafter över Biskopsgatan i Åbo. I Aura ås rinnande vatten strömmar gudomliga energier till Vatikanen på Eriksgatan där förhoppningsvis en tankens bro uppmonteras; något den salige Donner gläds över när han ler från sin piedestal ett stenkast från Åbo stads historiska centrum. Vart han än vänder sig ser han rynkade pannor grubbla över frågan över alla frågor: evigt liv?: i domkyrkans grånade valv hör han mässandet; i teologicum ser han allvarstygda och nerböjda huvuden över de Heliga Skrifterna; vid Aura ås strand ser han filosofernas intensiva studium av Protagoras *Homo-mensura-sats*: ”Människan är alla tings mått”. Tar han kikaren ser han Vatikanens begravningsnämnd inkallad till krismöte diskutera begravningsplatsernas alltmer omfattande metastaser på värdefull tomtmark...

*

Frågan om evigt liv är en fråga om livet sade redan de gamla grekerna (Odysseus). Sysslar vi med den frågan lever vi. Det är *Lebenskunst*: för att förstå ”evigt liv” och tankar om det måste man själv kämpa och se att det ytterst handlar om mig och mitt liv. Vi kan därför hävda att mitt förhållningssätt till frågan är ett avgörande kriterium i förståelsen av ”evigt liv”. Endast som ett privat bekymmer kan jag närma mig frågan. Det är inte fråga om en beskrivning utan om värdering. Den filosofiska frågan om evigt liv är således inte värderingsfri. Allt tal om möjligheten att objektivt och lösryckt från traditionen närma sig frågor av typen evigt liv är förmätet hybris. Vi kan inte ta oss själva i håret och lyfta oss ur traditionen (meningssammanhanget) när vi försöker tolka och förstå så existentiella frågor som evigt liv. Vi frågar inte efter kunskap (empirisk) eller information utan snarast efter det vi kan kalla insikt.

*

Russels logiska atomism, där en sats mening skall förstås utifrån de enskilda ordens isolering från sitt sammanhang, är dömd att misslyckas när vi frågar efter evigt liv. Wittgensteins stora betydelse ligger väl i det att han såg sammanhangets betydelse vid argumentering: från logisk atomism till meningssammanhang var hans stora ”(åter)upptäckt”. Det religiösa språket är ett språk som används i ett annat meningssammanhang än det naturvetenskapliga. En epistemologisk skillnad finns mellan de två verklighetsfält, som naturvetenskaperna och humanvetenskaperna har att tolka. Wittgenstein gör i *Tractatus logico-philosophicus* (1919) en klar skillnad mellan det som kan sägas och det religiösa språket som visar sig. Det religiösa språket med dess bilder är ”vägvisare” och visar hän mot det osägbara; det *möjliga*. Det osägbara har något av metafysik över sig. Det är en apriorisk förutsättning

för språkets och tänkandets möjligheter. Mitt språks gränser är min världs gränser, sa Wittgenstein. Jag kan inte förhålla mig objektivt eller teoretiskt till det (religiösa)språket utan det är ett existentiellt problem. Det är endast jag själv som kan fatta det. Metafysik och religion är inte meningslöst nonsens utan de är uttryck för människans tanke och liv, för hennes frågor efter essensens grund, varats struktur under existensens villrådiga villkor. Ett uttrycks användning och funktion i ett sammanhang ger dess mening: ”don't ask for the meaning ask for the use”, sa Wittgenstein. Det religiösa språket liksom andra språk gäller värden som förstås först när de används i sitt eget sammanhang. De visar vad jag håller heligt, vad jag tror (förlitar och hoppas på) och är för mig meningsskapande. Min förståelse och mitt bruk av dem visar också vad jag tänker. Det religiösa språkets ”objekt” är något osägbart. När vi ”förstår” det, sker det intuitivt som när filosofen Bouwsma öppnade Boken och varje gång såg något nytt och ”upprycktes” (aha-upplevelse).

*

När vi talar om ”evigt liv” är det det något osägbart som visar sig i språket: i berättelsens, symbolens, metaforens (och konstens) frigörande antecipation av det möjliga. Frågan är om tro och vetande är absoluta motsättningar eller finns det någon syntes och ”kommunikation” mellan trons tanke och förnuftets åsikt om evigt liv.

*

I egentlig mening har ”eviga” frågor inget svar. Slutgiltiga svar är varken möjliga eller ens nödvändiga. Redan frågandet i sig är en metod i filosofin. Kanske huvudfaran i västerländsk filosofi, som har sin grundval i den på grekisk tradition baserade rationella filosofin, djupast sätt är dödande för den mänskliga tanken då den neutraliserar oförutsägbarheten och underkastar tanken nödvändighetens lagar och gör halt inför omöjliga frågor. Meningen med ”eviga” frågor är att de inte har några entydiga svar eftersom svaren dödar dem (Lew Sjestov ”Athen och Jerusalem” 1938). Det är inte målet som är mödan värt utan vägen. ”Jag är vägen, sanningen och livet” sade Jesus på vandring genom Samarien i de utomstående, de tvivlandes land. Som sann människa var han vägen, frågandets väg. Men kanske vi behöver ”uppenbarelsen”, det himmelska språket (Bouwsma) för att komplettera vår skugglika kunskap i föränderlighetens värld: ha *tron som strävar efter att förstå* som vägvisare. Då Gud varken talar hebreiska, grekiska, arabiska eller svenska är de skriftliga vittnesbörd som bevarats åt oss endast vägvisare åt oss och som visar hur Jesus och människor som du och jag uppfattat tillvarons djupdimensioner och de eviga frågorna: *Vartåt och Vadtill* på förundrans väg. Det är kanske så att vi i och genom ”uppenbarelsen” ser att endast Gud, som vår ”absoluta framtid”, först ser målet och sedan vägen. Vi igen ser vägen och eventuellt målet i ”icke-vetandets” och tiganets

transparenta ögonblick: *det ändliga kan omfatta det oändliga*.

*

För att övervinna paradoxen att kunna säga något om det osägbara använder vi oss av det "himmelska språket". Vi använder oss av mer eller mindre adekvata analogier. Vi kom redan till att endast det naturvetenskapliga språket kan sägas; det "himmelska språket" visar sig i språket, i ett meningssammanhang som uttrycker det eviga. Det eviga blir då någon form av religiöst apriori (A Nygren). Det eviga finns i världen som en metafysisk kategori: "*Die Welt ist alles, was der Fall ist*" (Wittgenstein). Det eviga är inte ett ting utan ett faktum. Världen är därför bestämd av evigheten: världen är alla fakta.

*

För att överhuvudtaget förstå det "himmelska språket" måste vi vara öppna för det transcendenta, befinna oss i en hermeneutisk cirkel där det transcendenta och evighetskategorin är inneslutna. Redan frågan om evigt liv är transcendent och överskridande. Vi sträcker oss utöver det som är och frågar efter det som är i *vardande*. Framtiden och det Möjliga är förståelsehorisont. Det är en fråga innesluten i den hermeneutiska cirkels ontologiska bestämning *Noch-Nich-Sein*. Den dunkla - hos Wittgenstein den utsägliga - *Att-grunden* måste belysas med allt fler *Vad*-bestämningar för att använda Ernst Blochs terminologi. Det eviga livet är en dynamisk spänning mellan *redan nu - ännu inte*. Frågan om evigt liv är spekulativ och en fråga om utopi. Evigt liv är inte en plats utan övervinande av utopins främsta fiende: döden.

*

Begreppen är i sig blinda och åskådningen blind sa Kant. Evighetskategorin är i sig blind och måste tillföras "data". Sådana data kan vara våra tankar och erfarenheter, vårt sätt att se på tillvaron. Den religiösa dimensionen - evighetskategorin - är ett absolut värde (åtminstone för den religiöse) som ger tillvaron mening. En undersökning av evighetsperspektivet är framför allt en *förutsättningsanalys* av det religiösa språket. Under vilka förutsättningar (meningssammanhang) är satsen som "Den som tror på mig har evigt liv" meningsfulla och giltiga. När vi ser i vilka sammanhang en sådan sats brukas har vi möjlighet att se dess mening och det meningsfulla i en sådan sats. När vi ser en sats av ovannämnda typ måste vi se dess meningssammanhang och komma i samförstånd med det texten vill säga. Texten-i-sig måste bli Texten-för-mig och då krymper tidsavståndet: utsagan om evigheten kan "nä" mig och något sker med mig så att jag korrigerar min förförståelse och fördom med vilka jag nalkats texten. Står jag "tom", men engagerad inför textens "sak" kan jag fyllas av den.

*

Evigt liv är det godas realitet. Evigheten är inte mera liv i en mening som för oss nu är begriplig eller sägbar. Men när livet i världen ses i det "kvalitativt annorlunda evighetsljuset" tolkar vi livet religiöst och använder religionens modersmål: symboler och metaforer för att uttrycka det osägbara. Det himmelska språket är symboliskt och metaforiskt, mer eller mindre adekvata "avbilder av ur bilden".

*

Är det i det tidlösa ögonblicket som vi ser det eviga livet i nuet? Vi ser i livet det möjliga, och därmed ett fö-

regripande av det eviga. Vi spekulerar, vi rör på oss och byter horisont för att upptäcka det Nya. I rörelsen och perspektivförskjutningen sträcker vi oss mot det osägbara och "das Gantz-Andere" som samtidigt innefattar "das Gantz-Ändernde". Evigheten blir en kvalitativ storhet i våra liv och något som hör till moralens och etikens rike. Ser vi världen ur evighetens perspektiv (*sub specie aeternitatis*) knyts etik och estetik till ett sammanflätat helt: ser och vet jag det goda, gör jag det goda. En skymt av Frihetens rike leder till en etik där emanationer från Frihetens rike ger kraft och mening till förändring av den "nuvarande evigheten" [*äon*=liv/tid(sällder)/evighet]. Evigheten blir ett med mitt liv. "Evigt liv" är ett liv framför allt här och nu.

*

Det är förvånansvärt hur Bibelns tal om evighet och eventuellt liv efter döden är knapphändig och handlar om denna värld. Talet om själens odödlighet är inte en biblisk tanke utan en (ny-)platonsk tolkning av Bibelns tal om uppståndelse. Där är det "Gud som ensam är odödlig" (1 Tim 6:16). De äldsta skikten i Gamla testamentet talar om en "odödlighet" i form av fortlevnad genom "länderna" d.v.s. arvsmassan (1 Mos 35:11) och genom avkomma. Vidare talas det om att människan vänder åter till stoftet, medan "Guds ande" som varit ingjuten i människan återvänder till sitt ursprung (Pred. 12:6-7). När Bibeln talar om uppståndelse är det framför allt fråga om en tolkning av teodicén, frågan om lidandet. De rättfärdiga och martyrerna lider oförskyllt, men Gud och rättvisan skall segra till slut. Det är fråga om ett moraliskt universum och ett försök till svar på frågan om brott lönar sig och om ondskan segrar. Håller Guds löften och är det han som har det sista ordet? Det är mycket sällan fråga om den enskilda individens egoistiska hinsideslängtan och -frågor: kommer jag att överleva min egen identitet eller inte? Det som frågas är: vad händer med *denna* värld, med skapelsen? Låt "Guds rike" komma till oss med rättfärdighet, glädje och godhet är innehållet i bönen "tillkomme ditt rike" i Fader Vår.

*

Evigheten är ett korrektiv till min begränsning och utsatthet i tillvaron, i min existens "Sein-zum-Tod". I dödens ständiga närvaro och ofränkomyglighet i livet töms min existens på "innehåll". Känslan av främlingskap är ett faktum och min ständiga gäst i livets natt: "Ängest, ängest är min arvedel mitt hjärtas skri i natten" (Per Lagerkvist). Mitt Liv är tomt på meningsbärande innehåll och måste ges en tidsform som övervinner tillvarons melankoli: evigheten.

*

Enligt Kant är tiden formen för åskådningen. I evigheten finns formen för både yttre och inre åskådning: en mystisk erfarenhet är möjlig. Mina egna latent möjligheter att se det osägbara blir realiserade i evighetens ljus. Enligt Thomas av Aquino står vi mitt emellan det fullkomligaste, som inte har någon oförverkligad möjlighet och det ofullkomligaste, den rena materien; vi står i horisonten mellan tiden: föränderligheten och evigheten: oföränderligheten. Människan är i gränslandet i universums mitt likt Bileams haltande åsna eller som Baltzac uttrycker det så positivt i romanen *Liljan i dalen*: "I människan kul-

minerar djuret och i henne börjar ängeln". Kanske Anders Piltz ändå är mer pragmatisk och realist i sin bok "Mellan ängel och best".

*

Människan som ängel eller best leder enligt Kant till frågan om Gud. Förnuftet som kräver ett villkorlös handlande i enlighet med det obetingade imperativet ser i erfarenhetens ljus diskrepansen mellan idealjag och realjag. Det praktiska postulatet kräver ett antagande av en evighet där idealjaget förenas med realjaget. Den kosmiska och eviga rättfärdigheten kräver att det goda segrar och det onda förtas sin bestialitet. Om det rena förnuftet skall svara på frågan Vad kan vi veta? och det praktiska förnuftet sysslar med frågan Vad skall jag göra? har religionen den svåra uppgiften att svara på frågan Vad får jag hoppas? En sådan meningsskapande uppgift är praktikabel och intelligibel endast utifrån perspektivet evigt liv. Tanken på den yttersta domen är djupt anknyten till människans Gudsförhållande och moraliska känsla. Idén om yttersta domen kan ses som en regulativ princip och moralisk katalysator. På något sätt är tanken på att en yttersta rättvisa skall segra knuten till att spontana livsytringar som tillit och rättskänsla på ett mycket djupt plan brutits hos människan. Skulle Gud inte finnas vad hindrar att jag skjuter ner dig yttrade Ivan i Dostojevskis *Bröderna Karamasov*. Den regulativa idén om att jag ansvarar för mina handlingar inte endast inför mig själv utan också inför kollektivet och inför vår gemensamma yttersta ideal står hindrande i vägen.

*

När Jean Paul Sartre i sin frihetsfilosofi travestierar den kantska moralmaximen: "bemöt en annan människa alltid som fri" leder en sådan frihetsfilosofi lätt till den moraliskt och konsekvensetiskt absurda tanken, att dödandet av en annan är berättigat om man gör det i fullt medveten frihet. När vi enligt Sartre är dömda till frihet och inte kan eller får lura oss själva med tex projektionen "Gud" som regulativ idé leder detta enligt min uppfattning lätt till värdenihilism. Ingen etik är möjlig förutom en etik som bygger på idén att handla så att jag inte berövar någon annan hans frihet. Kanske det är möjligt att bygga en etik på friheten, men historiskt sett har idén om en yttersta dom varit en reglerande och också meningsskapande faktor i mänskligt liv. Tanken på att det finns något utanför mig själv, en kosmologisk princip som jag står i ansvarsförhållande till är i religiöst hänseende en etiskt meningsskapande faktor.

*

En troende människas föreställning och bild av Gud eller ett liv efter döden har intet att göra med "sanning" och evidens i naturvetenskaplig objektiverande mening. Tron kräver inte bevis utan det väsentliga för den är att den religiösa föreställningen eller bilden betyder något för den religiösa i hans liv. "Sanning" i religiös mening finner vi inte i logiska enskilda entiteter utan i praxis. Det grekiska ordet för sanning *aletheia* betydde i hellenismen "det eviga" och var inte möjligt att nå för tanken utan endast i extasen, dvs insikten (och/eller genom uppenbarelse). Sanningen/det eviga innebar också något normativt. Det rätta vetandet av sanningen innebar också ett rätt handlande. Enligt Kierkegaard igen är "subjektiviteten sanningen" och då inte något som kan reduceras till ett vetenskapligt-teoretiskt språksammanhang. Den troendes

sanningsbegrepp står i detta sammanhang nära begreppet "evighet" och är en betydelsebärande sanning. En sådan subjektiv sanning går inte att intersubjektivt testa. "Sanningen är min sanning, evigheten är min evighet".

*

"Ingen kan se Gud och leva" (Hebréerbrevet). Gud och det eviga kan inte objektiveras med mänskliga termer utan endast visa hän mot Gud, den Evige. Symbolen och myten är dock evighetens transparens i tiden. Det transcendentia kommer oss till mötes i mytens form. Mytens positiva funktion är att den talar om det utomvärldsliga i världsliga termer. När Rudolf Bultmann talar om att avmytologisera Nya testamentet betyder detta inte att myten förlorar sin positiva funktion. Det är endast fråga om en *tolkning* som har som syfte att göra Nya testamentets "eviga" budskap förstaeligt och tillgängligt för oss. Myten, den religiösa bilden är således sann för den troende. Detta betyder inte att endast den troende har möjlighet att förstå innebörden av ett religiöst tal om t.ex. evigt liv. Den avgörande skillnaden är att den religiösa bilden inte har någon avgörande betydelse för den icke troende. Den icke troende når inte fram till den. För den troende igen är det inte av avgörande betydelse om den religiösa bilden kan bevisas eller inte. För henne är tron en gåva, ett löfte och därmed ett hopp: "Ingen kan komma till mig utan att Fadern som har sänt mig drar honom, och jag skall låta honom stå upp på den yttersta dagen" säger Jesus (Joh 6:44). Tron har mer med känslan att göra än förnuftet. Tron är en känsla av samhörighet med en alltomfattande totalitet och en känsla av identitet med det oändliga och det osägbara. Tron är "das unmittelbare Bewußtsein von dem allgemeinen Sein alles Endlichen in Unendlichen und durch das Unendlichen, alles Zeitlichen im Ewigen und durch das Ewige" säger Schleiermacher. Tron är en ständig kamp i livet, en kamp inte så mycket med att förstå livet utan att orientera sig i livet. "Tron ger *substans* (hypostasis) för vårt hopp och gör oss vissa om de realiteter som vi inte ser" (Hebr 11:1). Det kan vi väl alla enas om på båda sidorna om Aura å.

KERÄÄ SUORITUSMERKINTÖJÄ

AGONiin kirjoittaminen voi hyödyttää myös opintojasi.

Voit muokata erilaisia seminaaritekstejäsi artikkelimuotoon. Voit kirjoittaa kirja-arvosteluja/-esittelyjä ym. filosofiaan liittyvää. Voit saada suoritusmerkintöjä opintokirjaasi (sovitava erikseen opettajan kanssa).

Keskustelutilaisuudetkin hyödyttävät opintojasi. Alustuspuheenvuoro voi oikeuttaa suoritusmerkintään oppiaineesta riippuen. Esseen kirjoittaminen alustusaiheesta voi oikeuttaa suoritusmerkintään. (sovitava erikseen opettajan kanssa).

AJANKOHTAISTA

AGON palkitsee

Lukuvuoden 2006 - 2007 parhaan filosofian proseminarityön

Kirjoitus julkaistaan syksyn numerossa.
AGONin kirjoitukset merkitään myös kotimaiseen
ARTO artikkelitietokantaan.

KANNUS

(Myops kr. = kannus, paarma)

Rakas päiväkirja

Tänään törmäsin siihen, kuinka erilaisia me ihmiset olemmekaan. Jos työpöydällä oleva kone ei suostu tulostamaan, ihmiset käyttäytyvät mitä merkillisimmillä tavoilla. Fiksuimmat pitävät tupakkatauon ja päättävät koikeilla uudelleen hieman myöhemmin. Tänäänkin syy oli verkossa olevan tulostuspalvelun tukkeutuminen. Hetkeä myöhemmin tekstit sai tulostettua. Muutamat ehdivät kuitenkin kysyä äärimmäisen epätoivoisina mitä he olivat tänään tehneet väärin. Muuankin henkilö sanoi avanneensa mikronsa täsmälleen samalla tavoin kuin edellisellä kerralla. Sitten hän vielä lisäsi: "Töihin tullessani lausuin sanattomia huokauksia, että kone olisi kunnossa."

Itsekin olin täysin sanaton ja rupesin huokailemaan. Tietoyhteiskunnan tietotyöläiset lepyttelevät koneen henkeä jo ennen työpaikalle saapumista. Jotkut eivät uskalla sammuttaa konetta muuta kuin aina samassa järjestyksessä. Heidän mielestään vain tällainen riitti takaa koneen ja ohjelmien käynnistymisen seuraavana aamuna. Suuttuisiko "koneen henki" tosiaan jos järjestyksestä poikettaisiin? Sitäpä kannattaa miettiä. "Koskaan ei kannata painaa muita näppäimiä tai painikkeita kuin ennestään tuttuja", totesi muuan henkilö vielä ja katsoi minua merkittävästi. Vielä pois mennessäänkin nauraa röhötti. Ehkä tietotekniikka ei ole poistanut rutiineita, mutta oman

käyttäytymisemme atk on rutinoitunut, näköjään pohjiaan myöten.

Verkkopalvelijoiden virheilmoitukset ovat todella työllistäneet minua. Kun tulostuspalvelija on nurin ja siitä tulee virheilmoitus kaikkiin mikroihiin, koko organisaatio menee sekaisin. Aktiivisimmat ovat aamukahviin mennessä kääntäneet oman yksikkönsä ylös alaisin, tupakkataukoon mennessä organisaation ylintä johtoa on informoitu, ruokatuntiin mennessä on Amerikasta saatu hyviä vihjeitä, mitä todella kannattaisi tehdä.

En halua olla ilkeä, mutta jos työntekijät keskittyisivät omien töidensä tekemiseen yhtä suurella innolla kuin mikrotietokoneiden erilaisten virheilmoitusten miettimiseen, he saisivat varmaan paljon aikaan. Nythän tuntuu siltä, että töiden edistymisestä ei piitata, kunhan vain ohjelmistot pelaavat, nekin joita ei tarvita. Päinvastaisiakin tapauksia on, meitä on niin moneksi. Joidenkin mielestä ohjelmien sinänsä ei tarvitse toimia, kunhan vain mikron työpöydän pikakuvakkeet ovat siistissä järjestyksessä joka aamu.

Rakas päiväkirja, minun täytyy lopettaa taas tällä kertaa. Ja pianhan minua ei enää tarvita. Näin minulle aina muistutetaan. Tietokoneen käyttö helpottuu lähitulevaisuudessa, käyttöliittymät yksinkertaistuvat, ohjelmiakin ruvetaan koodaamaan luonnollisella kielellä. Tosin näinhän on sanottu viimeiset kaksikymmentä vuotta, koko sen ajan kun olen täällä ollut väliaikaisena atk-avustajana. Aikoinaan ihmeteltiin pohjakoulutustani, mutta kun tietotekniikkakoulutuksen saaneita ei näin vähäarvoisiin töihin ollut saatavilla, minutkin sitten rekrytoitiin. Vielä haluan sanoa sen, että yksikään tiedonmurunen uskontotieteen opinnoista ei ole mennyt näissä hommissa hukkaan. Eihän sitä muuten ymmärtäisi ihmisten uskomuksia koneiden henkiin ja muihin kummallisuuksiin.

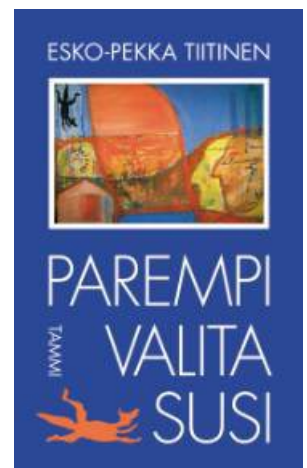
KIRJAESITTELYJÄ

Niilo Nikkonen

Parempi valita susi on nuorisoromaani, joka oli ehdolla Kirjapöllö-palkinnolle. Kilpailu oli tarkoitettu lasten- ja nuortenkirjoille, jotka oli julkaistu vähintään kymmenen vuotta sitten ja edustavat kestävyttä ajan suhteen. Parempi valita susi on epäilemättä ajankohtainen milloin vain, sillä se on kasvuromaani teinipojasta. Kirjailija kuvaa aidosti nuoren pojan kasvukipuja ja vieraantumista kouluun ja kotiin. Tarina on siinä onnellinen, että Poika voi keskeyttää koulunsa ja mennä muutamaksi kuukaudeksi töihin vanhainkotiin. (Tällainen kuvio on tuskin enää mahdollinen.) Nuorukainen saa kannettavakseen vastuuta oppien samalla perspektiiviä ihmisen maalliseen vaellukseen. Kirja edustaa mitoiltaan käsitystä, että pojat eivät jaksakaan lukea pitkiä tarinoita mopojen rassaukseltaan. Ainesta kirjassa olisi toki ollut laveampaankin tarinointiin. Nykyisin näyttää kirjoilla olevan renessanssi, kun jo lapset lukevat Harry Potterin kaltaisia järkäleitä suurella innolla.

Esko-Pekka Tiitinen

Parempi valita susi
Tammi, Helsinki 2007, 128s.
ISBN 978-951-31-3945-2

REETORIN KUULUSTELU

Tentissä Markku Silén

Kuva: Lapin yliopisto

1) Markku Silén, informaatioteknologian opetusamaneuensi menetelmätieteiden laitoksella, miksi informaatiolla on nimenomaan teknologiansa, niin kuin maidolla on litran-sa?

Alallani mielletään informaatio fysikaaliseksi informaatioksi. Fysikaalisen informaation yksikkö on bitti. Bitti ei ole tekniikan yksikkö vaan matemaattisen informaatioteorian perusyksikkö. Bitin määritelmä kuuluu: "Bitti on kahden yhtä todennäköisen vaihtoehdon mahdollisuus". Teknologia tuo fysikaalisen informaation käsittelyn, tallennuksen ja siirron inhimillisesti havaittavaksi ja muokattavaksi.

2) Toisaalta informaatiolla on myös sodankäyntinsä, sillä puhutaan informaatiiosodasta ja -sodankäynnistä. Mutta millaista olisi informaatorauha ja informaatorauhanpuolustus?

Ymmärrän informaatiiosodankäynnin ajan ilmiöksi. Vallanhaluiset ja ahneet ihmiset käyttävät niitä ihmisiä ja välineitä, jotka kulloinkin ovat käytettävissä. Auto kuljettaa sotilaita ja aseita, internetin kuljetuskerroksen protokolla sähköisiä paketteja.

Informaatorauha ja -sota ovat fysikaalisen informaation maailman retoriikkaa; sota on sotaa ja rauha on rauhaa.

3) Teknologia juontunee kreikan sanasta "tekhne", suomeksi suunnilleen tekemisen taito. Taitoa tunnutaan Suomessa kuitenkin vähäteltävän, miten tekemisen taitoa ja taidon tekemistä voisi vahvistaa?

Tekemällä asiat järkevästi ja toisin kuin on säädetty yhä uudestaan ja uudestaan sekä tukemalla ihmisiä toimimaan rohkeasti.

4) Informaatio, teknologialla vai ilman?

En täysin ymmärrä kysymystä. Se voisi tarkoittaa kysymystä: onko tekhnellä logosta tai voiko informaatioon liittyä tekniikka tai sitten kysymyksiä tieteen tekniikasta.

Vastaan kuitenkin niin, että käsite **fysikaalinen informaatio** liittyy tekniikan ja sen logoksen riittävän perustellusti informaation käsitteeseen ja erottaa sen muista informaatio-käsitteiden tulkinnoista.

5) Aikaamme kuvastaa suorastaan pakonomainen kiire, eivätkä tietokoneet välttämättä tuo tähän helpotusta. Mitä tarjoaisit jarruksi?

Ylihyöntejä. Mielestäni tietokoneiden käyttö sellaisten asioiden toimittamiseen, jotka vaikuttavat ihmisiin on kyseenalaista. Ihmisillä on kiire, tietokoneet touhuavat omalla nopeudellaan. Jarruksi tarjoaisin ajattelun harrastamista.

6) Kuvittele millaista informaatioteknologia olisi ollut / oli antiikin aikana.

Toisaalta antiikin Kreikan fysiikan ja tähtitieteen harrastuksen vuoksi informaatioteknologian sovellukset olisivat olleet varsin lähellä näitä aloja ja informaatioteknologian sovellukset ainoastaan filosofien käytössä, toisaalta informaation käsitteen myötä voitaisiin ajatella kuvitteellisessa informaatioteknologisessa antiikin Kreikassa näppäimistön, hiiren ja näytön sijasta syöttö- ja tulostuslaitteiden ja menetelmien sijaitsevan fyysisesti osana aivoja.

Ehkäpä antiikin aikana informaatioteknologialla olisi ollut siihen sopivasti suhtautuvia ihmisiä eikä, niin kuin nykyään, tietokoneilta maagisia vastauksia yleisiin ongelmiin odottavaa joukkoa.

7) Menetelmätieteiden verkkosivuilla sanottua: "Soveltavan informaatioteknologian yksikössä Lapin yliopiston strategiassa painotettu yhteisöllisyys tarkoittaa soveltavan informaatioteknologian alueeseen sisällöllisesti integroituvan tiedeyhteisön rakentamista ja hyvien yhteistyökäytäntöjen luomista." Suomennatko, kiitos.

Toiminnallista, järkevää ja yleistä näkökulmaa tiedon, tekniikan ja tieteen suhteista eri tieteenalojen välillä. Suhteellisuudentajuista, ohjaavaa ja tutkivaa erikoistumisen ymmärtämistä.

8) It-opettajana joudut taatusti alati päivittämään tietojasi. Kerro tällaisesta pakollisesta infoähkystä.

Päinvastoin. Yleistäminen ja digitaalisen tekniikan historioittaminen tuo esiin tiettyjä vakavia teoreettisia perusteita informaatioteknologialle. Joudunkin yleensä päivittämään tietojani siitä mitä miten ihmiset toimivat uudella tavalla perinteisissä ongelmissa enkä niinkään tekniikan kysymyksissä. Harrastukset ja työtoverit kuitenkin pitävät jollain tavalla "pintatekniikan" tuntemuksen kohtalaisen ajantasaisena. Infoähky ei ole tekniikan tai tekniikan tieteen aikaansaannosta vaan niiden kanssa toimivien ihmisten. Ja olisikohan informaation määrä maailmankaikkeudessa vakio? Tekniset informaatiokanavat kasvattavat suhteellista osuuttaan havainnoinnissamme.

9) Netissä modataan, floodataan, waretetaan, herutetaan, ihquillaan, fleimataan n00b:itä, LOL:ataan, jne. En/dekryptaatko meille edes yhden näistä? Mitä kaikkea nettislangi kertoo ajastamme?

Nettislangi kertoo ajastamme sen, että englanti on tietynlaisen lingua francan asemassa. Se kertoo myös kielelle ominaisen pyrkimyksen helpouteen – on yksinkertaisempaa sanoa LOL kuin laughing out loud tai naarattaa niin maan perusteellisesti. Sanomisella tarkoitan näppäilemistä.

10) Muistatko ensimmäisen tietokoneesi?

Muistan. Se oli IBM XT. Vuotta en muista. Siinä oli jonkunlainen käyttöjärjestelmä ja päivitetty 20 megatavun kovalevy ja monokrominäyttö. Se oli painava ja loi outoa tunnelmaa.

11) Paljonko tietokoneita kotonasi on nykyään ja mitä teet niillä kaikilla?

Tietokoneita on kotonani alun toistakymmentä, toimintakuntoisia niistä on kahdeksan. En kirjoita kaikilla opetukseni tueksi luentorunkoja, en pelaa kaikilla nettipelejä, en pidä talouttani horjuvassa tilassaan taulukkolaskentaohjelman avulla, jotkut tietokoneista lämmittävät asuntoani ja jotkut toimivat yövalona kissalleni Taistolle. Kolmella luen sähköpostit, yhdellä luon ja muokkaan WEB-asiakirjoja, yhtä käytän piirrettyjen katselemiseen ja yhtä graafisena työasemana.

12) Internetistä puhutaan kuin se sijaitsisi jossain muualla kuin juuri tässä, jossain siellä tietokoneen tuolla puolen. Mutta virtuaalisenakin se on äärimmäisen aktuaalinen. Avaatko tätä kytköstä meille.

Ymmärsin kysymyksesi kysymyksenä analogisen ja digitaalisen, luonnollisen ja formaalisen välisen kytköksen olemuksesta. Voin olettaa sellaisen kytköksen mahdollisuuden, mutten osaa siitä mitään sanoa.

Internet on tietyn verkkolaittein ja -ohjelmistoin varustettujen tietokoneiden käytännössä hierarkkisesti rakentuva yhteenliittymä, johon luonnollinen tungetaan vaikka se ei sinne mahdu.

13) Mistä nettikiusaamisen yleisyys kertoo?

Siitä, että kiusaaminen on yleistä ihmisten kesken.

14) Kerran nettiin laitettua on lähes mahdoton saada pois. Mitä kaikkea sinusta saattaakaan olla netissä?

Oikeita ja vääriä henkilötunnuksia, oikeita ja vääriä tilinumeroita ja sormenjalkia ja muutama kaima, joiden olemassaolo satunnaistaa tiettyjen ominaisuuksien liittämistä henkilöni sekä yksi numeeriseen muotoon saatettu valokuva. Herjaavia lausuntoja ja yksi kiitos.

15) Tämäkin Reetorin kuulustelu päättyy nettiin eAGONIIN. Mitä sanot?

Kase.

16) Elämä ilman nettiä?

Kysymyksesi asettaa loogisen premissin siitä, että elämästä vähennettynä netti on yhtä kuin elämää pienempi elämä. Harkitse kysymyksesi uudelleen.

17) Elämä ilman tietokonetta?

Jep.

Maailman todellista luontoa ei voida ymmärtää ja perustella yksinomaan järjen perusteiden nojalla, vaan siihen vaaditaan myös kokemusta. (Gottfried Leibniz)

Mitä on totuus? Mitä on tieto? Missä ne sijaitsevat? Mihin ne johtavat? Kuka ne tekee? Kuka niitä hallitsee? Kuka? Mitä? Miten?

Kulttuurihistorian oppiaineen 10-vuotisjuhlia Lapin yliopistolla 11.5.2007 minun oli tarkoitus kuunnella pikemmin vain ajanvietteenä kuin kirjata muistiin esitelmien kohokohtia. Mutta hassusti vain kävi, koska:

o professori Marja Tuominen lähestyi alustuksessaan 'pohjoista' o professori Kari Immonen tarkasteli keskustan ja periferian keskinäissuhdetta o professori Veli-Pekka Lehtola ylisti kohtaamisen mahdollistavaa hengenheimolaisuutta o yliassistentti Sakari Ollitervo platonisoi tiedolla olevan muistin kokemuksessa

Näissä alustuksissa lähestyttiin muistia, muistamista, tietoa ja tietämistä mielenkiintoisesta tulokulmasta, jossa filosofia ja kulttuurihistoria leikkaavat. Tässä kirjoituksessa valotan kuulemaani neljän alustajan puheenvuoroja vasten. Aluksi kiteytän kriittisesti tarkastellen alustuksien keskeisen sanoman filosofiasta tarkasteltuna, lopuksi pohdin niiden antia hankkeelle jossa suunnitellaan filosofian opintoihin erästä kurssia aineopintoihin.

Tulevaisuus on sana Marja Tuomisen alustuksen "Pohjoinen, kulttuurihistoria, pohjoinen kulttuurihistoria" viesti kertoo minulle asioiden 'politisoinimisesta'. Kaikilla asioilla ja ilmiöillä on niin poliittinen kuin ei-poliittinen puolensa. Kun asiat ja ilmiöt tuodaan konfliktiseen suhteeseen, ne politisoidaan ja ne voivat politisoitua. Mitä siis on 'pohjoinen' poliittisena käsityksenä?

Ei tällaiseen ole valmista vastausta. Kyse on muistista, unohduksesta, muistamisesta, unohtamisesta. Siitä, mitä ihminen haluaa. Muistaa. Unohtaa. Nykypäivän anti on erilaisten merkitysulottuvuuksien havaitseminen, ymmärtäminen, tulkitseminen suhteessa siihen, mitä on ollut, mitä on, mitä tulee olemaan. Näiden pohjalta, menneen ulottamisella nykyhetkeen, voidaan tehdä kauaskantoisia ratkaisuja ja vaikuttaa tulevaisuuteen. Ennen kaikkea, kertoa, että tulevaisuus on. Koska tulevaisuus tänä päivänä on vain sana, sen reunaehdot pitää kaiken aikaa koetella, ymmärtää Tuomisen painottavan. Pohjoisen ihmiselle, olkoon hän tässä vaikka Lapissa ja ylimalkaan pohjoiskalotilla asuva ihminen, tulevaisuutta pitää sanallisesti toistaa, performoida, jotta usko ja luottamus säilyvät. Vallan kun pohjoinen on pitkään sijoitettu ulos tai alistetuksi kulttuurin kokonaistulkinnoissa.

Toisaalta, syntetisoin Tuomisen sanomaa, marginaaliin sijoitettuna 'toisena' pohjoisen on oiva tehdä jotain toisin. Koska pohjoinen on näin perinteisesti määritelty, se on samalla voinut ymmärtää itseään tältä paikalta ja tehdä itsestään juuri vahvemman. Marginaalissa kun on hyvä reflektoida itseään ja - toista.

Sana on teko Kai Immonen vaati alustuksessaan "Kulttuurihistoria ja periferia" hylkäämään ontologisen ajatuksen keskustasta ja periferiasta. Tilalle Immonen ehdotti useita rinnakkaisia keskuksia. Minun oli pakko kuunnella puhetta vastakarvaan, sillä mietin, että jos 'keskusta' ja 'periferia' eivät aivan ontologisia olekaan, niin ontologisoituneita semminkin. 'Vallan' ontologisoimia.

Kontaktipintaa keskusta-periferia-dikotomialle alustaja löysi modernin edistyksen projektista, jonka vastata postmodernin ajattelu dikotomiasta on vaatinut hylkäämään. Kyse on kuitenkin kulttuurin syvärakenteista; tässä yhteydessä esimerkiksi kultakaudesta ja minun tulokulmastani kukaties ikuisesta paluusta. Immonen ei pystynyt alustuksessaan ratkaisemaan sitä, miten rinnakkaiset keskukset pystyisivät välttämään vajoamisen takaisin keskusta-periferia-dikotomiaan. Sillä tähän, vallan sävyttämä kamppailu, pitää kulttuurin liikkeessä! Vallan jos ymmärtää kulttuurin niin kuin Tuominen alustuksessaan lainasi Pentti Renvallia, jonka mukaan kulttuuri elää meissä. Jos meissä ei olisi liikettä (vaikka tuota vallan liikekannallepanoa), meissä ei olisi elämääkään, korostan.

Immonen ei sinänsä kiellä etelä-pohjoinen-akselin merkittävyyttä. Se vaikuttaa meissä, ja silloin pohjoinen ontologisenä ja 'pohjoinen' ontologisoituna kuuluvat periferiaan pohjoisena. Ajatellaan vaikka kultakautta kulttuurisena ja "parasta" määrittävänä syvärakenteena: se on etelä, joka pohjoisesta katsottuna sijoittuu lähelle maantieteellistä päiväntasaajaa, ei ainakaan sen alapuolelle. Siellä on lämmin, ihmisen viljaa, elämän viljaa, valoa, rakennettuja ja vuosisatoja kestäneitä kulttuureja... Tätä vasten pohjoinen määrittäytyy juuri tällaisen kultakauden poissaolosta.

Mutta Immoselta jää huomaamatta se, kuinka periferiassa (tai marginaalissa, jotka kaksi käsitettä eivät kuitenkaan ole täysin toistensa merkityssisältöä vastaavia, Salmen huom.) on mahdollisuus olla ja tehdä toisin. Vaikka valta on sysännyt pohjoisen periferiaan, pohjoinen voi periferiassa käyttää omaa kieltään. Vähitellen ikuisen paluun ajatuksen mukaisesti, keskusta alkaa kiinnostua periferiasta, menettää sille asemiaan, joutuu periferiaan, jne. Voin jopa ajatella, että vinhaan vauhtiin joutuneessa akselissa periferia yrittää karistaa keskustaa niskastaan...

Vielä pohjoista kulttuurihistoriaa tutkitaan ennen muuta pohjoisessa, mutta näinkin kyse on aina suhteesta: kenen pohjoinen mistä havainnoituna.

Teko on minä ja me Veli-Pekka Lehtolalle hänen alustuksensa "Pohjoisen kulttuurihistorian oppiaineen historiasta ja merkityksestä sellaisena kuin se mieleeni piiryy" pohjalta merkitykselliseksi korostui 'hengenheimolaisuus'. Kun hengenheimolainen löytyy, silloin löydetään myös ne rajat, jotka joutuvat rikottaviksi, siirrettäviksi, koeteltaviksi.

Lehtola kertoi kuinka hänen on vaikea muistaa lapsuudestaan Inarissa paljonkaan. Mutta kun Suomi voitti jääkiekkoilun maailmanmestaruuden 1995, silloin hänkin sai yhteyden muistoihinsa. Jääkiekkjoukkue yliti MM-kultaan, koska se oli vihdoinkin oppinut hengenheimolaisuuden, jotain, mitä on olla yhtä. Ennen oli pikemmin vain rooleja, mutta 1995 osattiin rikkoa normit ja opittiin yhdistelemään uudella tavalla asioita. Lehtolakin tämän kokemuksen pohjalta muisti kuin muistikin lapsuudestaan inarilaisen poikakiekkoilun ja erään hengenheimolaiseksi syntyneen urheilijakaverinsa.

Lapissa hengenheimolaisuutta on koeteltu. 'Lappilaisuus' kuuluu rajamaan, välitilaan, se ei kuulu oikein suomalaisuuteen eikä saamelaisuuteen, Lehtola totesi. Lappilainen identiteetti määrittyy jonkinlaisena 'suomalaisuuden pikkuveljeytenä' (huom. Lehtolan käyttämä maskuliininen ilmaus...). Näin ilmaistuna lappilaisuus saa uuden ulottuvuuden minulle, kun tulkitseen sitä Raamatun kertomusta vasten poikansa Iisakin uhraavasta Aabrahamista. Täydellisessä herranuhteessa ja herranpelossa elävä Aabraham oli valmis Jumalan vaatimuksesta uhraamaan poikansa Iisakin. Mutta juuri kuolettavan teon hetkellä Jumala palkitsi nöyrän palvelijansa tämän kuuliaisuuden tähden, salli Iisakin elää ja antoi palkkioksi luvan valloittaa isot alueet maailmaa.

Jos lappilaisuus on annettu jonain tällaisena pohjoisen ihmiselle, ainakin suomalaisen sorron kohteena, minkä paikan lappilaisuus tällaisena ottaa Lehtolan kartoittamassa välitilassa, rajamaalla? Alustaja ehdotti lähestymään paikkaa 'hybridin' käsitteestä, jonka hän mielsi pikemmin monen lähteen mahdollistamana myönteisenä sirpaleisuutena kuin kielteisenä epäselvyytenä ja häilyvyytenä.

Suomalaisuuden pikkuveljenä joudun siis hakemaan jotain erityisesti noiden sirpaleiden seasta. Mitä uutta silloin syntyisi? Itse en voi välttää ajattelemasta sirpaleita muina kuin tuntureiden rakkakivinä, en esimerkiksi rikkoutuneen peilin palasina. Onko meidän silloin kasattava kivet tunturiksi? Toimia yhdessä suuren päämäärän tavoittelemiseksi.

Minä (ja me) on tiedon koettelija Sakari Ollitervo muistutti alustuksessaan "Kirjoittamaton kulttuurihistoria" Platonin tiedonkäsityksestä ja sen vaikutuksesta siihen, mitä ihminen on kirjoituksillaan taltioinut ja mitä ei. Vallankin dialogeissaan Theaitetos ja Menon Platon pohdii tiedon luonnetta sekä dialogissa Faidros kirjoittamisen kieltämistä, ja näihin nojautuen Ollitervo esitti kulttuurihistorian merkitsevän reunahuomautuksia Platoniin.

Jos ja kun kulttuurihistoriassa on pitkälti painittu sen parissa, mitä ihminen on katsonut muistiinkirjoittamisen arvoiseksi, syttöjä paljon unohtamiselle löytää Platonia. Filosofin kieli kirjoittamisen mm. siksi, koska tiedolla pitää olla elävä yhteys ihmiseen, tieto ei siis rajoitu sen asiasisältöön. On mietittävä tiedon hankkijaa ja tiedon käyttäjää ja ristiinvalotettava tätä tiedonsisältöön verraten. On kysyttävä, minkälaisin keinoin tieto on hankittu. Tällöin ei voi koskaan väheksyä esimerkiksi kokemuksen merkitystä tiedolle. Tietoa olisi kaikkiaan se, johon ei voi ottaa etäisyyttä, ymmärrys haetaan (ihmisen) sisältä; tieto tekee ihmisen.

Platon korostaa elävän puheen merkitystä ihmisen tietämiselle, ja paheksuu siksi tietynlaista kirjoittamista. Tätä olisi väitelausten kirjaaminen, ne eivät saisi kon-

taktipintaa ilman ihmisen elävää yhteyttä. Kulttuurihistoria oppiaineena joutuukin alinomaan pohtimaan tietämisen arvoisuutta: kun historia on läsnä, niin mikä ja mitä silloin on läsnä. Parhaimmillaan ihminen pystyy silloin paitsi löytämään myös tulkitsemaan sitä mikä on poissa. Merkitsemään kadonneen olemassa olevaksi.

Tiedon koettelija on tieto Huomaan kuunnelleeni kulttuurihistorian oppiainetta myös sitä taustaa vasten, että syksyllä 2007 filosofian aineopintoihin liittyen on tarkoitettu järjestää kurssi "Filosofia kohtaa journalismin", joka olisi eräs mahdollisuus suorittaa opintojakso YFIL 1208 Filosofian opettamisen perusteet. Filosofia on pitkälle ollut kirjoitettua, ja "Filosofia kohtaa journalismin" -kurssilla paino olisi eettisesti kestävä kommunikaation ja viestinnän tarkastelussa ja lisäksi käytännön toiminnassa: se, että filosofia kohtaa journalismin, juontuu siitä, että kurssilla on tarkoitus työstää juuri yksi tämän Agon-lehden numero. Lapin yliopiston verkkosivuilla (www.ulapland.fi) filosofiasta kerrotaan todellisuutta, ihmistä ja omaa luonnettaan ihmettelevänä oppiaineena. Se arvottaa asioita, tutkimustuloksia ja teorioita ja luo merkityksiä tiedolle ja tietämiselle. Filosofia pohtii tietäisiin, taiteeseen, uskontoon, työhön, vapaa-aikaan ja yleensä elämään liittyviä teoreettisia ja maailmankatsomuksellisia kysymyksiä. Pohdiskeluista voi seurata näkemyksellisiä ja asenteellisia muutoksia. Filosofia nostaa tarkasteltavaksi arvo- ja arvostusongelmat sekä paljastaa periaatteellisia vaikeuksia valintoja tehtäessä tai päämääriä asetettaessa.

Kulttuurihistorian juhlaseminaari antoi hankkeelle paljon syttöjä ja tukea filosofian aineopintokurssihankkeelle, sillä seminaarissa paitsi lähestyttiin 'tietoa' eri tuloilmastoista, myös koeteltiin pohjoista ja pohjoisuutta. Pohjoisuus kuuluu kaikkien Lapin yliopiston painopisteisiin, minkä lisäksi yliopistolain palvelutehtävän mukaan yliopiston pitää mahdollisimman voimallisesti pyrkiä yhteistyöhön yliopiston "ulkopuolisen" ympäristön kanssa. Lain mukaan yliopiston on toimittava muun yhteiskunnan kanssa vuorovaikutuksessa sekä edistää tutkimustulosten ja taiteellisen toiminnan yhteiskunnallista vaikuttavuutta. Lain neljännessä §:ssä painotetaan yliopistojen tehtävää edistää vapaata tutkimusta sekä tieteellistä ja taiteellista sivistystä, antaa tutkimukseen perustuvaa ylintä opetusta sekä kasvattaa opiskelijoita palvelemaan isänmaata ja ihmiskuntaa. Tehtäviään hoitaessaan yliopistojen tulee toimia vuorovaikutuksessa muun yhteiskunnan kanssa sekä edistää tutkimustulosten ja taiteellisen toiminnan yhteiskunnallista vaikuttavuutta. Yliopistosta onkin kehkeytynyt kumppani pelkän tiedonjakajan sijasta.

Ynnään neljän kulttuurihistorian juhlaseminaarin alustajan puheenvuorot, ja saan lopputulemaksi myös kaavailulle filosofian kurssille sen, että:

o kun tulevaisuus on sana, niin kehittämishankkeeni myös sanallisena tekona osallistuu tulevaisuuden ilmaisuun o kun sana on teko, niin en kiellä ontologisoidun keskusta-periferia-akselin olemassaoloa, vaan suorastaan tätä performoimalla pakotan vallan liikkeeseen ja sysään akselin alituisen pyörimiseen o kun teko on minä ja me, niin erityisen pohjoisen hengenheimolaisuuden voimalla tavoitteleme yhdessä jotain suurta päämäärää o kun tiedon koettelija on tieto, niin tuo suuri päämäärä

on paikka, jossa tietoa koetellaan, eikä tämä koskaan to-
dellistu ilman sinua ja minua, meitä

Tieto on ihmisessä Ludwig Wittgenstein on todennut, kuinka sanan merkitys on sen käyttö, ja tällöin Lapin yliopiston kulttuurihistorian oppiaineen 10-vuotisjuhla evästää minut miettimään, miten minä voin laittaa kuulemani alustukset toimimaan. Minkä merkityksen minä annan niille? Jos Veli-Pekka Lehtola opasti määrittelemään 'hybridiyden' monenlähteenä myönteisenä sirpaleisuutena, joista voi syntyä jotain uutta, minkä minä tulkitsin tässä kirjoituksessani tunturin kokoamisena rakkakivistä, niin joudunko miettimään sitä, mitä oli ennen ennen kuin tunturit sortuivat. Augusto Monterroso on kirjassaan Musta lammas ja muista eläinsatuja (1996, Helsinki: ai-ai) kuvaillut kuinka ennen Usko siirsi vuoria vain ehdottomassa välttämättömyydessä. Mutta uskon levittäessä ihmiset ryhtyivät vaihdattamaan vuorien paikkaa tuon tuosta, jolloin vuoret tämän liikuttamisen seurauksena alkoivatkin sortua. Nyt kun Uskosta yhä helpommin luovutaan, niin vuoretkin tapaavat pysyä aloillaan.

Usko? Tosi perusteltu, ja myös koeteltu, uskomus on tieto, Platonin mukaan. Jos onkin niin, että tunturi, jota me kokoamme rakkakivistä, on se muuttumaton perusta, joka reagoi ympäristön muutoksiin. Tunturi on siis me, ja Usko on eetoksemme tiedoksi tunturissa kiteytyneenä. Se on tämä ihmisen luontojaan kulttuurisuus. Lopulta kun tieto on ihmisessä, raja ihmisen ja luonnon välillä hälvenee. Ymmärränkin kulttuurihistorian juhlaseminaarin ääneen lausumattomimman annin siten, että tärkeintä on, että koettelee tietoa. Ja niin kuin antiikin kaanonissa tietoa ei erotettu kirjallisuudesta, niin silloin ihminen on... tieto. Se, miten puhumme, kirjoitamme, kuvaamme todellisuuttamme, tekee maailman meille merkitykselliseksi.

On vielä siis paljon tehtävää. Ehkä lähestytään tilannetta, jossa epävarmuus haastaa varmuuden, sirpaleista löytyy jotain uutta tai toisenlaista. Kokemukselle on käyttöä.

KIRJAESITTELYJÄ

Niilo Nikkonen

Mikael Niemen kolmas romaani on hieman hämmäntävä ensialkuun. Se on noin puoleen väliin normaali dekkari ja varsin hyvä sellainen. Sitten tyylilaji muuttuu modernismiksi. Kun tuosta järkytyksestä toipuu ja jatkaa vain eteenpäin, niin kirjan sanoma selkeytyy. Niemen sanoma on yksinäisyyden, erilaisuuden, syrjäytyneisyyden kertomus. Se kertoo itsensä ja sukunsa kieltämisestä. Oman kielensä kieltämisestä ja Ruotsin ihmisarvoa loukanneesta kielipolitiikasta. Meänmaan kirjailija on julistanut omalla tyylillään vuosikymmenten vääryyden julki. Niemi nousee kirjoillaan merkittäväksi ihmisen perusoikeuksien puolustajaksi ja erilaisuuden ymmärtäjäksi. Hänen suosionsa Ruotsissa nostaa Tornionlaakson tunnetuksi valtaväestön keskuudessa ja auttaa siten meänkielen asemaa Väylänvarressa - ehkä suomen- ja muiden vähemmistökielten asemaakin eteläisessä Ruotsissa.

Mikael Niemi

Mies joka kuoli kuin lohi

Alkuteos: Mannen som dog som en lax

Suomentaja: Menna, Outi

LIKE 2006 350s.

ISBN: 952-471-859-6

Sunfaraa, sunfaraa...

Kaksi purjehdusta Itämerelle 1854-1855, alaotsikoltaan Herrasmiespurjehtijan lokikirja retkiltä Oolannin sotaan, on kertomus hyvin brittiläisestä ilmiöstä, siviilin seikkailusta sotatoimissa - like sport. Robert Edgar Hughes oli cambridgelainen pastori, jonka viktoriaaninen seikkailunhalu vei brittiläis-ranskalaisen laivaston matkaan Suomeen rannoille. Hughes kirjoittaa ajalleen ominaisella tavalla kiinnostuneen tarkkailijan silmin nähtyä. Teksti kuvaa, tottakai, brittiläistä erinomaisuutta antaen alentuvaa hyväksyntäänsä toki ranskalaisillekin. Suhde paikalliseen väestöön on samanlainen kuin tuolloin monilla muillakin sivistyneistön edustajilla kansallisuuteen katsomatta - rumuutta, likaisuutta, syöpäläisiä, yksinkertaisuutta. Venäläiset viholliset ovat tietysti lähestulkoon elukoita, paitsi tietysti ylemmät upseerit, jotka lähinnä edustavat kertojan kanssa samaa säätyä. Kirja on mielenkiintoinen kuvaus ajastaan ja erityisen kiinnostava veneilyä ja historiaa harrastavalle lukijalle. Teoksessa on myös aikalauskuvitusta.

R.E.Hughes

Kaksi purjehdusta Itämerelle 1854-1855

Herrasmiespurjehtijan lokikirja retkiltä Oolannin sotaan

Suom. Jusa Peltoniemi

Tammi, Helsinki 2007, 229s.

ISBN-10: 951-31-3644-2

